

SHRNUTÍ ČLÁNKŮ : ČLÁNEK 1 LZPEU

„Lidská důstojnost

Lidská důstojnost je nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna.“

Obsah a působnost článku

Základní ideou mezinárodní ochrany lidských práv je lidská důstojnost, popisovaná jako „absolutní hodnota, která se prolíná všemi lidskými právy“. Podle Mezinárodního paktu o lidských právech z roku 1976 se „tato práva odvozují od přirozené důstojnosti lidské bytosti“. Tvzení, že „veškerá lidská práva se odvozují od důstojnosti a hodnoty přirozených práv každé lidské bytosti“, je rovněž potvrzeno ve Vídeňské deklaraci Světové konference o lidských právech z roku 1993. Všeobecná deklarace lidských práv (1948) uvádí, že „uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě“.

Lidská důstojnost je tedy nejen základním právem sama o sobě, ale tvoří i skutečné jádro veškerých dalších základních práv. Jak je uvedeno v preambuli Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, uznání „přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny“ je úhelným kamenem svobody, spravedlnosti a míru ve světě. Základní právo na lidskou důstojnost je uznáváno i unijním právem, jak vyplývá z rozsudku Soudního dvora ve věci C-377/98 (Nizozemsko v. Evropský parlament a Rada [2001] ECR I-7079).

Důstojnost pro všechny?

Lidská důstojnost je uznávána jako základní hodnota pro všechny, každý ji však chápe jinak v závislosti na různých aspektech vnější reality, jako je lidská povaha, vztah k Bohu, rozum či sociální přijetí. Je tomu tak proto, že tato čtyři pojetí se k tomu, co vytváří lidskou bytost, staví rozdílně a základní hodnotu lidské bytosti následně vnímají jaké propojení různých rovin její existence. Tyto charakteristiky lidskou bytost definují a její existenci zprostředkovávají. Základní hodnota je však vlastní každé lidské bytosti a netýká se jen její povahy, víry, rozumu nebo sociálního postavení. Na tomto se všechna pojetí shodují. V důsledku toho se shodují i v tom, že lidská důstojnost se uplatní jak pro jednotlivce, tak pro komunitu. Jedním ze způsobů, jak definovat „lidskou důstojnost“ v rámci mezinárodní ochrany lidských práv, je jako „základní hodnota“. Protože je považována za reflektování cíle stojícího za úmluvou, prohlášením atd., může tak „lidská důstojnost“ sloužit jako výkladové vodítko. „Lidská důstojnost“ tak může být uznávána jako zásada, jíž by se měl řídit způsob výkladu určitého textu.

Základní předpoklad všech lidských práv

Evropská úmluva o lidských právech je podle všeho výjimkou z obecného pravidla, že důstojnost nebyla zahrnuta do lidskoprávních úmluv v evropském prostředí z doby po 2. světové válce. Výklad prováděný Radou Evropy a Evropským soudem pro lidská práva, konkrétně ve vztahu k článku 3 EÚLP zakazujícím mučení a nelidské a ponižující zacházení a tresty, vycházel při volbě řešení právě z ideálu lidské důstojnosti. Později o ní probíhala diskuze v souvislosti s: právem na soukromí, zákazem mučení, právem na spravedlivý proces bez vystavení se trestu. Protože ESJP má aktuálně za to, že veškerá práva zaručená Úmluvou jsou založena na lidské důstojnosti, rozhodl SDEU ve svém rozsudku ve věci Omega, že „právní pořádek Společenství nepopíratelně směřuje k zajištění respektování lidské důstojnosti jako jedné z obecných právních zásad“.

Quo vadis?

Současný systém mezinárodní ochrany lidských práv byl založen ve 40. letech minulého století a pojem „lidské důstojnosti“ zůstává jeho základem. Je zahrnuta ve významných úmluvách OSN i jiných důležitých dokumentech. Hraje významnou roli ve slovních formulacích úmluv vydaných v rámci regionálních systémů ochrany lidských práv i v rozhodnutích vydávaných soudy a monitorujícími organizacemi. Hraje obzvláště významnou roli v Evropské unii, kde myšlenku „důstojnosti“, jeden z hlavních unijních ideálů, odráží Listina základních práv EU. Naší aktuální výzvou je využití lidských práv k položení základů pro důstojný život kdekoli na Zemi. Toto úsilí je v širším pojetí poměrně nové, a to jak v západním, tak v nezápadním světě. Existovalo ještě před vydáním Všeobecné deklarace lidských práv, ale nevzniklo o moc dříve. Přesto se jednotlivci, skupiny a společnosti po celém světě aktivně vyrovnávají s příležitostmi i hrozbami, které jim současný společenský život přináší, a snaží se o zavedení a dodržování svých lidských práv a o důstojný život, který si zaslouží být skutečně lidský. Využívají k tomu širokou škálu historických, kulturních a materiálních zdrojů – a judikaturu v oblasti lidských práv.

Judikatura Soudního dvora EU

- **SDEU věc C-709/20: *CG v. The Department for Communities in Northern Ireland***

Klíčové pojmy: občanství Unie – státní příslušník členského státu, který není ekonomicky aktivní a pobývá na území jiného členského státu na základě vnitrostátního práva – zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti – podmínky pro získání práva pobytu na dobu delší než tři měsíce – sociální pomoc – rovné zacházení

- **SDEU, spojené věci C-322/19 a C-385/19: *KS a další v. The International Protection Appeals Tribunal a další***

Klíčové pojmy: kontroly na hranicích, azyl a přistěhovalectví – normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu – rozhodnutí o přemístění do prvního členského státu – přístup na trh práce jakožto žadatel o mezinárodní ochranu

- **SDEU, věc C-151/17: *Swedish Match AB v. Secretary of State for Health***

Klíčové pojmy: sblížování právních předpisů – výroba, obchodní úprava a prodej tabákových výrobků – zákaz uvádět na trh tabákové výrobky pro orální užití – platnost

- **SDEU, věc C-652/16: Nigyar Rauf Kaza Ahmedbekova a Rauf Emin Ogla Ahmedbekov v. Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite**

Klíčové pojmy: žádosti o mezinárodní ochranu podané samostatně příslušníky téže rodiny – individuální posouzení – přihlédnutí k hrozbám, jimž je vystaven jeden rodinný příslušník, v rámci individuálního posouzení žádosti jiného rodinného příslušníka – příznivější normy, jež mohou být zachovány nebo přijaty členskými státy pro účely rozšíření azylu nebo doplňkové ochrany na rodinné příslušníky osoby, která požívá mezinárodní ochrany – posouzení důvodů pronásledování

- **SDEU, věc T-531/14: Leïmonia Sotiropoulou a ostatní v. Evropská rada**

Klíčové pojmy: mimosmluvní odpovědnost – hospodářská a monetární politika – rozhodnutí adresovaná členskému státu s cílem napravit situaci nadměrného deficitu – snížení a zrušení práva na důchod v Řecku – dostatečně závažné porušení zásad právního státu poskytujících práva jednotlivcům

- **SDEU, věc C-571/10: Servet Kamberaj v. Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES), Giunta della Provincia autonoma di Bolzano, Provincia Autonoma di Bolzano**

Klíčové pojmy: právo na sociální a zdravotní pomoc – právo na rovné zacházení v oblastech sociálního zabezpečení, sociální podpory a sociální ochrany – výjimka ze zásady rovného zacházení pro opatření sociální podpory a sociální ochrany – vyloučení „základních dávek“ z působnosti této výjimky – vnitrostátní právní úprava stanovící příspěvek na bydlení pro nejméně majetné nájemce – výše prostředků určených pro státní příslušníky třetích zemí určená na základě rozdílného váženého průměru – zamítnutí žádosti o příspěvek na bydlení z důvodu vyčerpání rozpočtu určeného pro státní příslušníky třetích zemí

- **SDEU, věc C-179/11: Cimade, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) v. Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration**

Klíčové pojmy: minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl v členských státech – povinnost zajistit žadatelům o azyl v průběhu řízení o převzetí nebo vzetí zpět příslušným členským státem minimální podmínky přijetí – určení členského státu, který má povinnost nést finanční náklady související s poskytováním minimálních podmínek

- **SDEU, věc C-333/13: Elisabeta Dano a Florin Dano v. Jobcenter Leipzig**

Klíčové pojmy: volný pohyb osob – občanství Unie – rovné zacházení – státní příslušníci členského státu, kteří nejsou hospodářsky činní a pobývají na území jiného členského státu – právo pobytu nad tři měsíce – podmínka týkající se dostatečných prostředků

Důležité

S ohledem na teorii společenské smlouvy mezi EU a jejími občany není Unie pouze hospodářským, ale i sociálním útvarem. Soud připravený chránit základní pilíře definující lidskost – respektování a bránění naší fyzické nedotknutelnosti a zranitelnosti – bude považován za instituci, která se dokáže během mimořádně obtížné finanční situace za lidi postavit. Rozhodne-li se soud takto postupovat, má k dispozici bohaté zdroje. Lidská důstojnost je implicitně zaručována judikaturou a soudním výkladem dokumentů zaručujících lidská práva v mnoha dalších členských státech EU a je zakotvena v ústavním pořádku dvaceti z nich. V mnoha oblastech, jako je nedotknutelnost osoby, rovnost, bezpečnost, zákaz mučení, právo na soukromí, osobní rozvoj, spravedlivé pracovní podmínky a vhodné bydlení, je právní dosah lidské důstojnosti velmi podobný. Tyto podobnosti lze najít jak v části Listiny týkající se solidarity, tak v její kapitole o lidské důstojnosti.

Advokáti s ohledem na to musí uvážit následující aspekty. Lidská práva jsou nedělitelná, vzájemně provázaná a propojená. Jak může důstojnost posilovat lidská práva v dalších oblastech soudního rozhodování o lidských právech? Jsou v předpisu obsaženy prvky související s důstojností a naopak? Jak široké a bohaté je zaměření evropské politiky a zákonodárné činnosti na lidskou důstojnost?

Soulad s dalšími evropskými/mezinárodními dokumenty

Článek 1, UDHR

Článek 3, EÚLP

Článek 1, ICCPR

Článek 1, ICESCR

Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 70/175 (2015) – Minimální standardy OSN zacházení s vězněnými osobami (Pravidla Nelsona Mandely)

Úmluva OSN proti mučení

Článek 3 společný Ženevským úmluvám I-IV

Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1987

Další zdroje

- Thamir Venthana Ananthavinayagan, Amritha V. Shenoy: *The Wretched of the Global South – Critical Approaches to International Human Rights Law (Ztroskotanci globálního Jihu – Kritické přístupy k mezinárodnímu právu o lidských právech)*, Springer, 2014
- Paolo Becchi, Klaus Mathis: *Handbook of Human Dignity in Europe (Příručka o lidské důstojnosti v Evropě)*, Springer, 2020
- Marcus Düwell, Jens Braarvig, Roger Brownsword, Dietmar Mieth: *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives (Cambridžská příručka*

o lidské důstojnosti: Interdisciplinární pohledy), Cambridge, 2014

- Veronika Fikfak a Lora Izvorova: Language and Persuasion: Human Dignity at the European Court of Human Rights (*Jazyk a přesvědčení: Lidská důstojnost před Evropským soudem pro lidská práva*), *Human Rights Law Review*, 2022, 22, s. 1–24
- Pablo, Gilabert: Understanding Human Dignity in Human Rights (*Chápání lidské důstojnosti v rámci lidských práv*), *Human Dignity and Human Rights*, Oxford, 2018
- Makau Mutua, A Political and Cultural Critique (*Politická a kulturní kritika*), *Pennsylvania Studies in Human Rights*, 2002
- Jackie Jones: Human Dignity in the EU Charter of Fundamental Rights and its Interpretation Before the European Court of Justice (*Lidská důstojnost v Listině základních práv EU a její výklad před Evropským soudem pro lidská práva*), *Liverpool Law Rev*, 2012, 33, s. 281–300
- Christopher McCrudden, Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights (*Lidská důstojnost a soudní výklad lidských práv*), *European Journal of International Law*, 19:4, 2008, s. 655–724
- Edward Sieh, Judy McGregor: Human Dignity – Establishing Worth and Seeking Solutions (*Lidská důstojnost – Zakotvení hodnoty a hledání řešení*), Springer, 2017